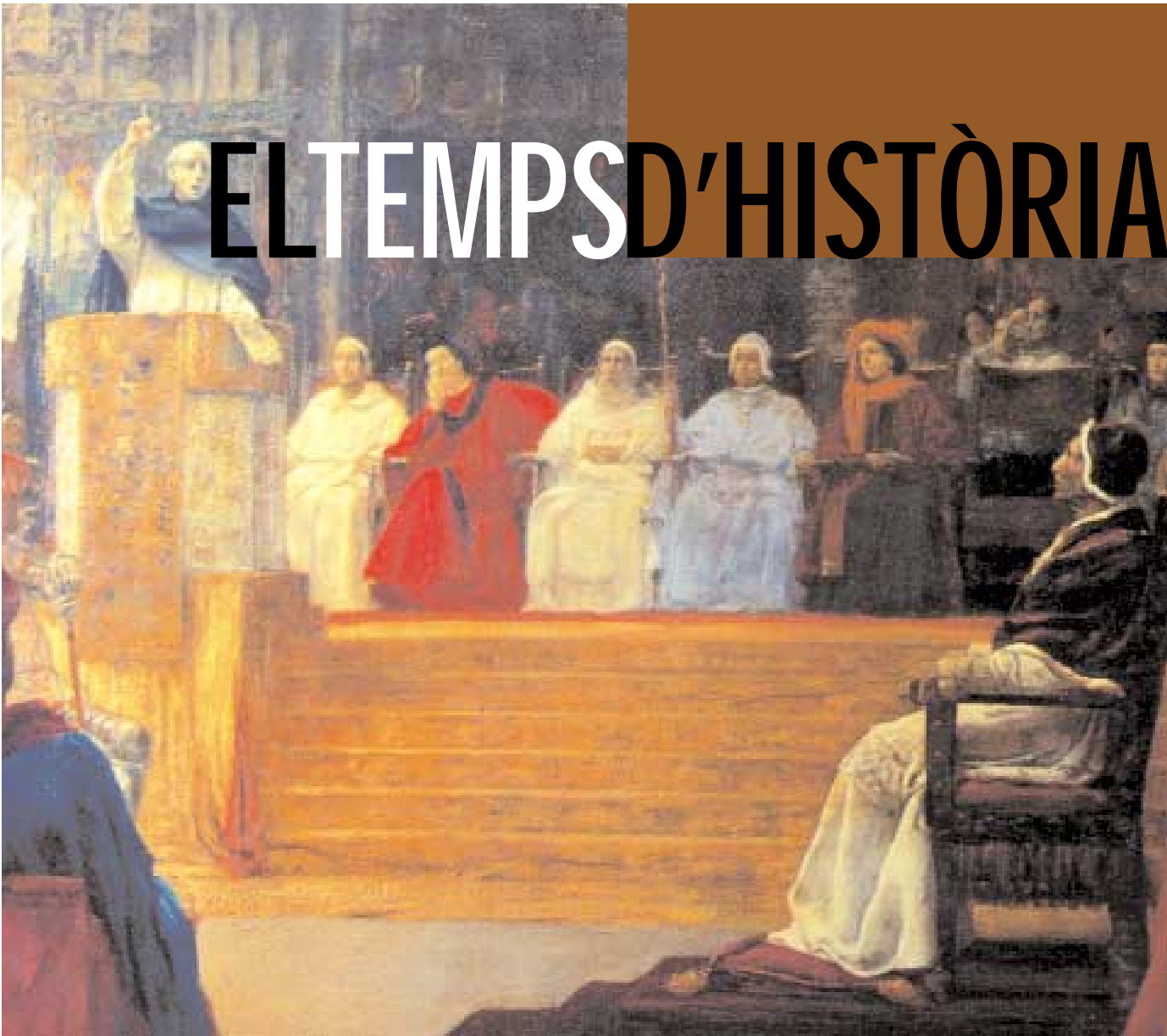


EL TEMPS D'HISTÒRIA



EL TEMPS

Suplement mensual publicat a EL TEMPS, núm. 974



Generalitat de Catalunya
Departament d'Ensenyament

CAIXA CATALUNYA 

L'URGELLISME

La dinastia del comtat d'Urgell va perdre les aspiracions reials pel Compromís de Casp, un fet històric que rememorem en aquest número d'EL TEMPS d'Història.

- 45 EDITORIAL
- 46 APUNT
El corsari menorquí
Miquel Soliveras
- 49 COMBINATÒRIA
La innovació gòtica, llum i equilibri
- 50 REPORTATGE
El miratge del Regne 'català'
de Múrcia
- 53 FER I DESFER
- 54 DOSSIER
La caiguda del comtat d'Urgell
- 58 L'ENTREVISTA amb Agustí Rubio Vela
- 62 RODA EL MÓN
La recuperació de la memòria
- 66 REPORTATGE
El temps de la foscor
- 69 RECORDANÇA
Stalingrad o l'essència de la guerra
- 70 HISTÒRIA EN XARXA
- 72 LLIBRES I IMATGES

La història, prou conegut és, sempre ho justifica tot. O tot al contrari. Que en un estat democràtic, amb estructures politicoinstitucionals suposadament modernes i amb responsables amb presumpte sentit comú, sorgesca una autoritat dient les barrabassades que tots ja coneixem prou, com les dites pel senyor president del Tribunal Constitucional espanyol, demostra com l'ús malèvol de la història poc capgirar el sentit profund d'una institució. És la forma a través de la qual es pot continuar exercint l'autoritat de la força, però irremeiablement es perd l'*autoritas* atorgada per la força de la raó.

L'urgellisme. I posats a anar-se'n a pretèrits temps, no és sobrer recordar que mai les coses no són tan simples com algú que perd el sentit comú és capaç de fabular. En el dossier que presentem sobre el comtat d'Urgell el lector podrà veure, si més no esquemàticament, com la nostra història té episodis que si bé van ser com ocóreren, les interpretacions poden divergir espectacularment. Segur que algú de l'"escola Jiménez-parguiana" no ho explicaria així.

Memòries i desmemòries

Presentem als lectors els orígens del comtat d'Urgell, des de la primigènia incorporació d'aquestes comarques a l'imperi carolingi, al segle VIII, i les dinasties que s'hi succeïren, des de Sunifred II, l'última de Jaume II el Dissortat (1408-1414) que caigué per la força de les armes davant el poder de Ferran I, de la dinastia castellana del Trastàmara, i que, així i posteriorment, va permetre a través del Compromís de Casp, amb les figures que jugaren en favor del castellà, com Benet XIII o Vicent Ferrer, la incorporació del comtat d'Urgell al comtat de Barcelona i, per tant, a la Corona de la qual no hem sortit.

Fosses i memòria civil. I si sempre és bo recuperar la memòria, més ho és encara evitar la desmemòria. Una desmemòria que entorn dels fets tràgics de la Guerra Civil (1936-1939) s'ha practicat, i encara es practica ara, amb una sistemàtica passió per "desmemoritzar" tot el poble. D'exemples, n'hi ha a dojo. Potser el més recent, la negativa pública, oficial i escrita del Ministeri de Defensa espanyol a recuperar el submarí de la República, el C3, que roman des del temps de la Guerra enfront de la costa malaguenya, on envià un altre submarí, nazi aquest darrer. El Ministeri posa d'excusa el cost i la manca de garanties, però els impulsors a treure les deixalles hi aportarien tant els diners com la tècnica (contractada a una empresa holandesa). La negativa ministerial, doncs, no és més que una nova mostra de la passió per la desmemòria que tan afanyosament practica el Govern espanyol del PP. Una desmemòria que no és en absolut casual. Ans al contrari. És la perllongació de la sistemàtica obstrucció a qualsevol intent "memorístic" –com explica un reportatge d'aquest número, amb un seguit d'exemples– de la manca de reconeixement als que perderen la Guerra, i que arriba al paroxisme amb el boicot oficial indissimulat a la tasca que des de l'any passat du a terme l'Associació per a la Recuperació de la Memòria Històrica (ARMH). Una tasca que pretén la identificació de les fosses comunes on van ser enterrats els assassinats republicans, l'exhumació de les despulles i la certificació de les identitats perquè els seus familiars els puguin donar la sepultura més digna que consideren oportuna. Més enllà d'aquesta comprensible voluntat, caldria que les fosses no desaparegueren. Com a mínim, no totes. Que resten com a testimoni per a les futures generacions –com ho fan els camps d'extermini nazis– d'un temps en què la barbàrie, sovint en nom de la història de la *unidad de destino en lo universal*, es va ensenyorir d'aquest estat i del nostre país assassinant els defensors de la llibertat.

“Que resten, les fosses, com a testimoni per a les futures generacions –com ho fan els camps d'extermini nazis– d'un temps en què la barbàrie, sovint en nom de la història de la 'unidad de destino en lo universal', es va ensenyorir d'aquest estat i del nostre país assassinant els defensors de la llibertat”

L'editorial Publicacions
des Born edita
la sorprenent
autobiografia del
corsari ciutadellenc
Miquel Soliveras.
Tota una enveja
per a un guionista
de Hollywood.



ULTIMA HORA MENORCA

El corsari menorquí Miquel Soliveras

Deuen ser pocs els menorquins que no hagin sentit històries via oral d'algun avantpassat corsari, perquè, com recorda el professor Àngel Mifsud, “n’hi hagué tants a Menorca que, com diuen dels ases, pràcticament n’hi degué haver a totes les cases”.

Un d’aquests menorquins que tant ha sentit a parlar de corsaris és Josep Lluís Mayans Ochoa, de Ciutadella. Ell és familiar en sisè grau de Miquel Soliveras, un dels corsaris més egregis que es recorden a l’illa.

De petit, l’impressionava escoltar al seu pare les històries d’aquest avantpassat i, inevitablement, la imaginació se li disparava, i el “veia” protagonitzant unes aventures tan inigualables com les que podia mirar a les pel·lícules de pirates.

Després, de més gran, va tenir ocasió de llegir l’autobiografia d’aquest ciutadellenc extraordinari, gràcies al seu conco Jaume Mayans, el qual servava com un tresor l’original del text i li ho deixà fotocopiar.

Ara, ha estat a través del Cercle Artístic de Ciutadella que Josep Lluís Mayans ha pogut veure complert finalment el seu desig de veure publicades aquestes històries de combats i naufragis que va sentir de petit. El projecte ha comptat amb el suport incondicional de la Societat Historicoarqueològica Martí i Bella, de la qual forma part, i l’entusiasme del professor Àngel Mifsud, que és l’editor del text.

Com van escriure Amador Marí i Antoni Sella per a la *Història de la Marina Catalana*, publicada per aquest setmanari, “la pirateria no tenia pàtria. Homes sense bandera embarcats en una nau escometien violentament qualsevol presa que es topessin enmig de la mar, o assolaven les costes per apropiari-se’n béns i persones. A la pràctica, el resultat del cors era el mateix, però es tractava d’una activitat reglamentada i, per tant, legal. Els corsaris obtenien permís de les autoritats per llançar-se sobre naus i poblacions enemigues, amb les quals estaven en guerra o mantenien una soterrada



rivalitat, a canvi de tributar-ne part dels guanys obtinguts (generalment, la cinquena part). No era doncs infreqüent que les monarquies afavorissin el cors per debilitar les potències enemigues, sense necessitat d'armar grans flotes ni sufragar-ne les enormes despeses que exigien.”

L'editor del text autobiogràfic, Àngel Mifsud, assegura, per la seva banda, que “el pirata és un home marginal, carn de forca o de tauró, perquè cap bandera no l'empara; el corsari, en canvi, és un treballador més o manco qualificat d'una empresa amb tots els papers en regla; fins i tot, si ocupa un rang alt en l'escalfó del negoci, ell mateix en sol ser accionista. És, tanmateix, un negoci arriscat. I efímer, perquè està sotmès a les discòrdies i reconciliacions que es tramen als salons –o a les alcoves– dels grans palaus europeus: desapareix quan hi ha pau, i floreix, per contra, quan hi ha mala maror a les cancelleries”.

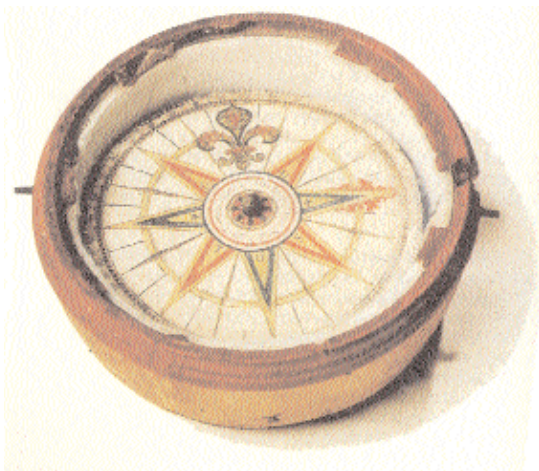
Serà en la mar agitada del segle XVIII, en aquest llarg segle que quasi es podria dir que no acaba fins cap al 1820, amb la fi de les guerres napoleòniques, que molts menorquins, entre ells Miquel Soliveras, trobaran, fent el cors ara per un monarca i després per un altre, el seu *modus vivendi*.

La família del corsari, però, no només ha conservat la seva autobiografia. Pere

Mayans Carretero i Josep Lluís Mayans conserven, fins i tot, els instruments de navegació que van pertànyer a Soliveras i les interessants aquarel·les amb escenes de lluites navals protagonitzades pel capità ciutadellenc, obres amb un encantador toc naïf que van sortir del pinzell del mateix corsari.

El text original, titulat “*Relación de la vida y hechos de yo, el capitán Miguel Soliveras, oriundo de esta ciudad de Ciudadela de la isla de Menorca*”, ocupa 103 pàgines d'un quadern de 16 x 22,5 cm que no en té cap altra en blanc. Tal com destaca el professor Mifsud, que ha tingut cura de l'edició, “açò no és casualitat, sinó la conseqüència d'anar relligant curiosament els quadernets a mesura que eren escrits”. El text és escrit en un castellà molt personal –gairebé un idiolecte– que ha anat formant-se amb uns estrats i un procés de sedimentació ben especial. I és que Soliveras només en sabia una mica, de castellà. Aquest fet no té res d'estrany, ja que eren comptats els menorquins que entenien el castellà a l'època en què va viure Soliveras; i menys encara, és clar, els que el sabien escriure. En el seu castellà hi ha subjacents innumerable elements catalans i demostra que el castellà amb què ha estat en contacte –el que ha après– és el col·loquial, el de la gent de mar (andalusos i sud-americans, sobretot) i el dels

A través de les pàgines d'aquesta 'Relación...' se'ns apareix el brau capità cavalcant per les ones dels seus innumerables horitzons. En aquest text se'ns demostra com un bon militar sap sospesar a ull la lleugeresa d'un vaixell o que té suficient sang freda per resistir 36 hores la persecució de dues naus més ben artillades que la seva



ULTIMA HORA MEMORICA

funcionaris: una mescla que el professor Mifsud qualifica d'“explosiva”.

El resultat del manuscrit complet és una història de fets reals narrada a bon ritme. L'autor no vol parlar-nos gaire d'ell –tan sols ens diu que s'ha casat dues vegades i els fills que ha tengut–, sinó solament d'alguns fets que ell protagonitzà i que són importants per si sols. En aquest sentit, en el d'home d'acció –com s'encarrega de fer veure l'editor– “el seu discurs s'assembla més al de les cròniques escrites pels *conquistadores*, aquells capitans castellans, extremerys i andalusos que, al principi del segle XVI, contemplaren meravellats un món mai vist que semblava fet expressament per donar-los glòria conquistant-lo per al seu rei”.

El repàs de consciència que Soliveras fa a les pàgines que escriu amb motiu de “*la paz general de 1802*”, la Pau d'Amiens, és tota una radiografia moral d'un personatge la dimensió humana del qual s'engrandeix a mesura que llegim el text. El nostre corsari és un home d'honor: respecta la família i és un excel·lent amic dels seus amics, i és també un home de bones maneres. Ell no es posa com a exemple de res, com no sigui d'haver viscut una vida d'aventures que Hollywood envejaria per a qualsevol dels seus films.

Soliveras sap que contra el poder no s'hi pot anar de cara, però sí que se'l pot burlar, i convé protegir-se'n, dels favors, perquè també els ceptres i les illes canvien de mans.

A través de les pàgines de la “*Relación...*” ens apareix el brau capità cavalcant per les ones dels seus innumerables horitzons. En aquest text se'ns demostra com un bon militar sap sospesar a ull la lleugeresa d'un vaixell o té suficient sang freda per resistir 36 hores la persecució de dues naus més ben artillades que la seva. I mà dura per esclafar un motí en gestació. Tanmateix, al corsari ciutadellenc, nascut el 13 de desembre de 1770 –“*de padres pobres muy honrados*”–, el que li fa més por és haver de “veure-se-les amb jutges i funcionaris, tot i que també se'ls sap torejar”. Si par-teix en dos el cap d'un insurrecte, també

és capaç d'ajudar les víctimes d'un atracament, d'un naufragi o d'una terrible explosió.

Juntament amb aquest manuscrit, solament es coneix un altre text que podria ser de Soliveras. Es tracta dels dos poemes epitafi gravats en una làpida de pissarra –ja deteriorada per diverses bandes– que hi ha a la tomba on reposa la seva dona, que va morir primer, i ell mateix, al cementiri municipal de Ciutadella.

Les composicions, posades en boca dels dos cònjuges amb una aparença de diàleg, són, tal com manen els cànons, moralitats adreçades al lector. Això és el que s'hi pot veure i, en part, llegir:

“Aquí t'esper; ja vindr [...] qu'aquest és s'ordre des [...] jo era lo que tu ets tu seras lo que jo som”

[...]

“*Miguel Soliveras y Rivera*
Falleció el 25 de octubre de 184... a la edad de 75 años.”

“Ja som als dos ben iguals
Com per ben segü tenia
M'has esperat fins es dia
qu'he vingut, com tots mortals
qu'han de seguï aquesta via”
“*Recuerdo de sus nietas*”

Carles Marquès

Els últims corsaris, avortats

Quan els Estats Units van declarar la guerra a Espanya (al 1898) per la possessió de Cuba, el Govern espanyol va decretar la llei de corsari. Ho va fer a través d'un decret, l'abril d'aquest mateix any, l'article cinquè del qual diu: “*el Gobierno español, manteniendo su derecho a conceder patentes de corso [...] organizará por ahora con buques de la Marina mercante un servicio de cruceros auxiliares de la Marina de guerra...*”, l'objectiu inicial dels quals era ajudar al control i inspecció de tot vaixell estranger sospitós de “*contrabando de guerra*”.

Tot i l'inicial objectiu, “*por ahora*”, d'organitzar el cors com a “*cruceros auxiliares*” pel simple control de vaixells estrangers, ningú no s'enganyava sobre el pas següent, implícitament enunciat per l'executiu. És a dir, armar els corsaris i que aquests fessin la seva feina. I no faltaren articles que lloaven la iniciativa, segons els quals el cors tenia l'èxit assegurat. En el diari mallorquí *La Almudaina* es publicava el 13 d'abril del 1898 un article reproduït de la premsa madrilenya: “*El corso es*

una arma terrible de guerra contando como contamos con marineros mercantes bravos y aguerridos, y contando como cuentan los Estados Unidos con una flota mercante poderosa y con un comercio floreciente. [...] De una parte el valor de nuestros hombres de mar, y de otra, la posibilidad de grandes beneficios serán factores que producirán no pocos corsarios y graves daños al comercio de los Estados Unidos...”

Al cap de tres setmanes del decret del cors del Govern, el diari *La Correspondencia*, del 7 de maig, assegurava que ja hi havia trenta peticions de bucs de cors, amb la tripulació voluntària, que s'oferien al Govern espanyol. Provenien sobretot del País Valencià i Catalunya. Dos eren balears. Dissortadament per als aspirants a corsaris, el negoci es va esvaïr. La flota nord-americana es va endur l'espanyola de l'almirall Cervera i els somnis imperials se n'anaren en orris. El cors va ser avortat.

Miquel Payeras

El desig de proporcionar més llum interior a les construccions religioses va dur a un nou estil, el gòtic, i a diverses innovacions tècniques en la construcció.

A mitjan segle XII, l'abat Suger, de l'església de Saint-Dennis, a l'Illa de França, va pensar que el recolliment i senzillesa de les construccions romàniques no destacaven prou tot allò que envoltava el cristianisme. Per això, va manifestar que els objectes de culte havien de ser més ostentosos i que la bellesa divina només podia ser ressaltada amb unes construccions diferents: "Llum, inundar de llum! Que els objectes de culte resplendeixin!", va escriure.

I així, quan Saint-Dennis es va refer seguint les directrius de Suger, es donava el tret de sortida a un nou estil arquitectònic, que més tard seria anomenat gòtic. Els requeriments de llum i amplitud no són senzills de solucionar. Les esglésies romàniques tenien arcs que reposaven sobre murs gruixudíssims i amb obertures escasses. Era la manera d'evitar que la força lateral dels sostres fes cedir les parets. Però, com es podia guanyar espai interior i fer entrar més llum perquè tot destaqués molt més?

La innovació gòtica, llum i equilibri

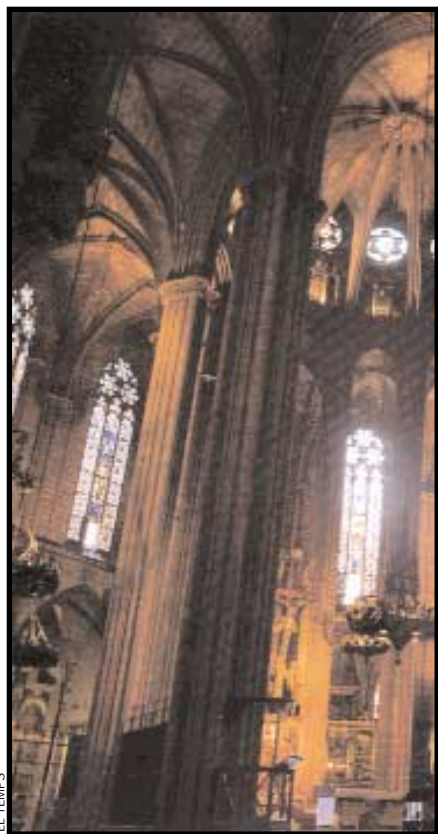
Xavier Duran, escriptor i periodista científic

Tot i que gran part de les estratègies concebudes pels constructors gòtics s'han perdut, l'estudi de les diverses construccions en permet deduir unes línies generals. Així, en comptes de posar grans murs per suportar les voltes, els arquitectes varen pensar com repartir més les forces. Així, apareixen els arcbotants, que transmeten i reparteixen la pressió sobre pilars o parets exteriors. A més, la volta té un altre element clau. I precisament aquest és el seu nom: clau de volta. Es tracta d'una pedra que se situa al cim de la volta, el punt on es creuen els característics arcs ogivals –acabats en punxa. Clau de volta es converteix en una expressió encara vigent per designar un element que, metafòricament, aguanta tot un conjunt.

Uns murs més primers i lleugers també permeten pujar més amunt. És per això que les esglésies gòtiques atenyen altures considerables per l'època. Però, tot plegat, s'aguanta només amb aquestes estructures innovadores? Hi ha un altre element que apareix en aquestes construccions: el ferro. En algunes catedrals són ben visibles unes barres de ferro que travessen les naus. Aquests trossos de metall, junt amb d'altres que queden amagats a la vista –cadena de ferro fetes amb peces d'uns decímetres de longitud– ajuden a l'estabilitat del conjunt.

Si de pedra se'n va gastar molta, de ferro també. Alguns estudis calculen en 40 tones el metall utilitzat a la catedral bàvara de Ratisbona. Però no tot el ferro es va fer servir per suportar l'estructura bàsica. Més de la quarta part va anar a parar als vitralls.

I és que amb murs amb més obertures entrava més llum, però també calia fer alguna cosa per ornamentar aquests espais buits. Per això, els vitrallers varen enfrontar-se a obres més grosses de les que mai havien fet. Per aguantar aquests vistosos i acolorits elements es va utilitzar el ferro. Unes barres horitzontals d'aquest metall entaforades en els muntants de pedra aguantaven els panells de vidre. I altres armadures més fines completaven el muntatge i l'estabilitat del conjunt. Arcbotants, ferro, grans vitralls... L'abat Suger no devia tenir aquesta intenció, però el fet és que les seves propostes varen forçar l'enginy dels constructors i varen comportar innovacions que aviat passarien a les construccions civils, de les quals en tenim diversos exemples als Països Catalans.





“E com la dita ciutat [de Múrcia] hac presa, poblà-la tota de catalans, e així mateix Oriola, e Elx, e Alacant, e Guardamar, Cartagènia e los altres llocs. Sí, siats certs que tots aquels qui en la dita ciutat de Múrcia e en los davant dist llocs són vers catalans e parlen de bell catalanesc del món.” Així s’expressa a la seua *Crònica* Ramon Muntaner per referir-se a la conquesta i repoblació de la zona meridional del País Valencià i de l’actual administració de Múrcia.

D’aquest capítol desconegut, massa sovint silenciats i fins i tot negats, en donem compte dos llibres del medievalista Josep-David Garrido i Valls, professor de Paleografia i Diplomàtica a la Universitat Autònoma de Barcelona, *Jaume I i el regne de Múrcia*, publicat per l’editor Rafael Dalmau el 1997, i *La conquesta del sud valencià i Múrcia per Jaume II*, recentment aparegut en aquesta editorial.

Gènesi del Regne de Múrcia. El Regne de Múrcia té el seu origen en un dels estats andalusins sorgits de la descomposició de l’Imperi almohade. El 1228, un oficial de l’exèrcit regular o *jund*, Abû Abd Al-lâh Muhammad ibn Yûsuf ibn Hûd, entrà en Múrcia i proclamà la independència de l’imperi almohade. Ibn Hûd eixamplà considerablement el regne cap al sud i cap al nord. No debades, en terres “valencianes” fou reconegut pels valís d’Oriola, Dénia, Bairén, Xàtiva i Alzira. Uns anys des-

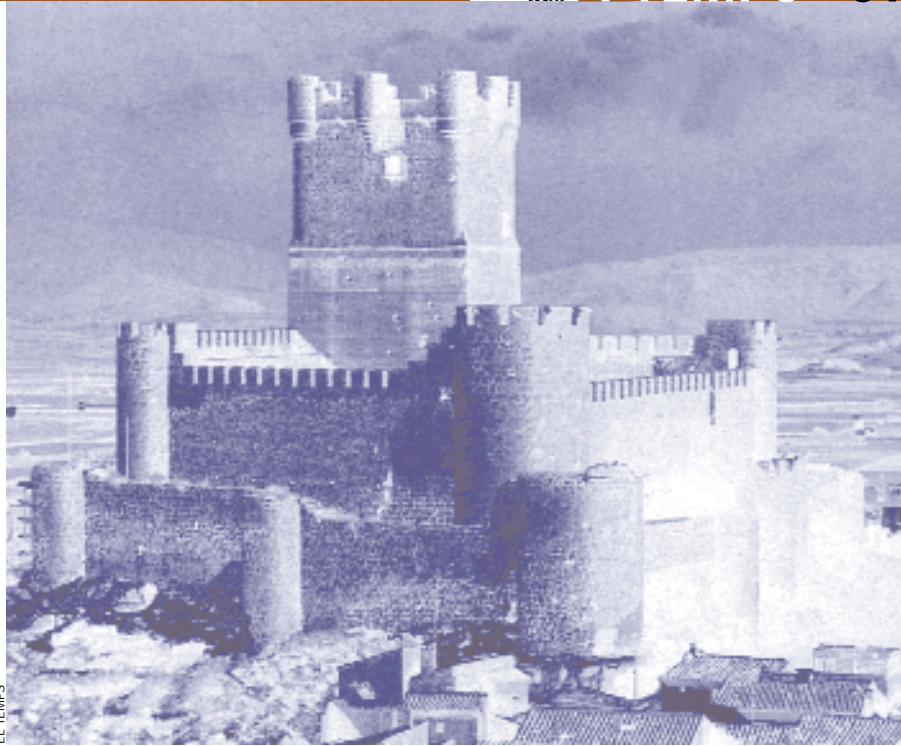
El miratge del Regne ‘català’ de Múrcia

El Regne ‘català’ de Múrcia, creat ‘ex professo’ per Jaume II, només es va afermar durant vuit anys (1298-1305), però va suposar la incorporació de la vall del Vinalopó i del Baix Segura al Regne de València.

prés, Múrcia fou governat pel fill d'Ibn Hûd, Abû Bakr Muhammad, posteriorment foragitat per Ibn Khattâb, qui perdé les regnes del territori en mans de l'exrei de València Zayyan. Aquest, però, no seria reconegut per la major part dels caps territorials, que finalment el derrocaren. Zayyan fou succeït per un altre membre de la família Hûd, Bahâ' ad-Dawla, un soldà que negocià, l'abril del 1243, a Alcaraz, el lliurament del reialme als castellans. Aquest acord, a més a més, deixava sota el vassallatge castellà les ciutats de Xàtiva i Alzira. Només un mes després, l'infant Alfons (el futur Alfons X) entrava a Múrcia. Els caps locals del regne, però, tampoc no van acatar l'acord, i Alfons hagué de sotmetre el regne per les armes. Posteriorment, les arbitrietats dels castellans provocarien la rebel·lió del territori quan Ibn al-Ahmar de Granada encapçalà la revolta andalusina. Calgué, llavors, una nova ofensiva castellana per sotmetre Ibn al-Ahmar i la intervenció de Jaume I.

Jaume I, l'empremta catalana. Entre els motius que impulsaren la incursió jaumina enllà de la línia Busot-Biar –els límits acordats el 1244 al Tractat d'Almizra entre l'infant castellà, Alfons, i el rei catalanoaragonés Jaume I– hi havia el desig d'afermar la frontera sud de la Corona catalanoaragonesa. El 1265 el rei Jaume I traspassava la frontera per Biar. I el 2 de gener del 1266 l'exèrcit català ja era a les envistes de Múrcia, per iniciar-ne el setge, que es perllongà 22 dies. El 24 de gener s'enllestiren les negociacions i poc després la senyera reial era hissada a l'alcàsser de la capital. Jaume I en dóna testimoni a la seua *Crònica*: “Nós vim la nostra senyera lassús en l'alcàsser e les torres guarnides ben e gent d'òmens e de balesters nostres, e davalam en terra, de nostre caval, e grahim a nostre Senyor Déu la mercè que ell nos havia feyta e ficam los jonols, ploram e besam la terra.”

Jaume I aconseguí ocupar el territori amb el mínim d'estrall possible, exigint, això sí, a les autoritats sarraïnes manifestació explícita de la seua rendició al rei de Catalunya i Aragó. El monarca, però,



EL TEMPS

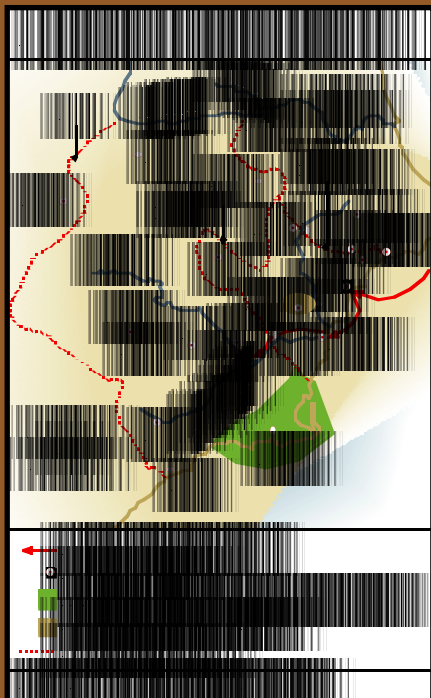
que tenia un compromís amb Alfons X de Castella segons el qual no podia anexionar-se el Regne, va abandonar ben aviat el nou territori conquerit. En va deixar, no obstant això, una empremta indeleble: premià els membres més destacats del seu exèrcit amb possessions territorials i donà facilitats per a l'establiment de pobladors procedents dels seus reialmes. Aquesta primera expedició de Jaume I per terres murcianes fou essencialment catalana. El rei no només conquistà Múrcia: també hi posà en pràctica una veritable política de colonització que es va materialitzar en la repoblació d'aquelles terres infidels amb catalans. Això explica, en part, segons Josep-David Garrido, la relativa facilitat de la conquesta de Jaume II del 1296. La prova de la catalanitat de nova planta de les terres de Múrcia es va fer palesa quan Jaume I va tornar, l'any 1272, i fou rebut pels seus súbdits com l'autèntic sobirà del territori.

Jaume II, l'estratega. Entre el 1243 i el 1265, doncs, el Regne de Múrcia va romandre sota el vassallatge de Castella. Els seus reialmes es van eixamplar fins al Xúquer, fins que el tractat d'Almizra establí una frontera “definitiva” en la línia orogràfico-fluvial de Biar-Xixona-Aigües de Busot i barranc d'Aigües, a la Vila Joiosa. I així es va mantenir fins l'any 1296, quan Jaume II decidí trencar els acords amb Castella, per moltes ra-

A la pàgina de l'esquerra, Jaume II en una miniatura de l'*Aureum Opus*, conservada a l'Arxiu Municipal d'Alzira. A sobre, el castell de Sax, un bastió defensiu estratègicament situat en una zona fronterera amb altres regnes hostils.

ons, com ara la violació, l'any 1293, per part de Sanç IV de Castella, de la Concòrdia de Monteagudo, signada en Sòria dos anys abans per tots dos monarques, i segons la qual es comprometien a prestar-se ajuda mútua. D'altres raons de pes que hi influïren de manera negativa foren l'acord que el rei castellà subsumí amb el rei de França per enfrontar-se a la Corona catalanoaragonesa, la legitimitat de la causa d'Alfons de la Cerda a la successió del tron contra el seu oncle, Sanç IV, i la donació reiterada, fins a tres vegades, del Regne de Múrcia a la Corona catalanoaragonesa.

Tot plegat afavorí la signatura d'una aliança entre Jaume II i Alfons de la Cerda, a Bordalba, el 21 de gener del 1296. Aquell mateix any, de més a més, es produí el compromís matrimonial d'Alfons amb la infanta Violant, germana del rei català.



El Tractat d'Elx del 19 de maig del 1305 fixà els límits fronterers definitius entre els regnes cristians de València i Múrcia. Els catalans, però, cedien Cartagena, malgrat el capteniment favorable dels habitants d'aquesta ciutat a romandre dins la Corona catalanoaragonesa

A primeries de la campanya militar contra el Regne de Múrcia, la vila d'Alacant oferí una resistència heroïca, però a la fi es va captenir a l'ofensiva catalana, per esdevenir, d'immediat, el punt de partida de la conquesta de les terres del sud. Ara bé, hi havia l'entrebanc d'Elx, en mans de don Juan Manuel, "el Adelantado". Si Elx no capitulava, l'exèrcit català es veia obligat a procedir per mar en la seua escomesa.

A diferència de Jaume I, però, Jaume II fou un rei calculador. No pretenia, ni de bon tros, inoportunar possibles aliats, com ara la família Manuel, la qual regentava la vall del Vinalopó, i per això va evitar el saqueig i la tropelia gratuïtes. De moment, aquesta vall era terreny vedat per a "l'exèrcit invasor". S'havia de fer valer la via marítima, doncs.

El 28 d'abril del 1296, Jaume II ja era a Almoradí, i el 10 de maig la vila d'Oriola també va capitular. Una vegada controlat el Baix Segura i gran part de l'horta murciana, els catalans tenien les portes obertes de Múrcia. No debades, la capital es rendí al setge del capítol català de seguida. De Múrcia estant, Jaume II sol·licità l'adhesió dels ordes militars, veritables latifundistes en tot el regne. L'orde del Temple, propietari de Caravaca, Cehégín i Bullas, es mostrà refractari: fins al 1298 aquestes viles no van passar a mans del nou rei. Mentrestant, Cartagena i Àguilas eren sotmeses el 22 i el 23 d'abril, respectivament, i es reprengueren les negociacions amb els senyors de la vall del Vinalopó, tot i que els Manuel no es van comprometre.

El 31 de maig era lliurat a Jaume II el castell de Mula i Cartagena, una de les ciutats més catalanitzades de Múrcia. Cartagena rebé amb els braços oberts l'estol català. I el 3 de juny el rei era davant dels murs de Llorca, l'única ciutat realment castellana, però la vila no capitulà, i Jaume II, més interessat per adquirir Elx i el Vinalopó, aixecà el setge i marxà. La pròrroga concedida a la vila d'Elx fins al 2 de juny es complí, i Jaume II hi entrava vencedor el 27 de juliol.

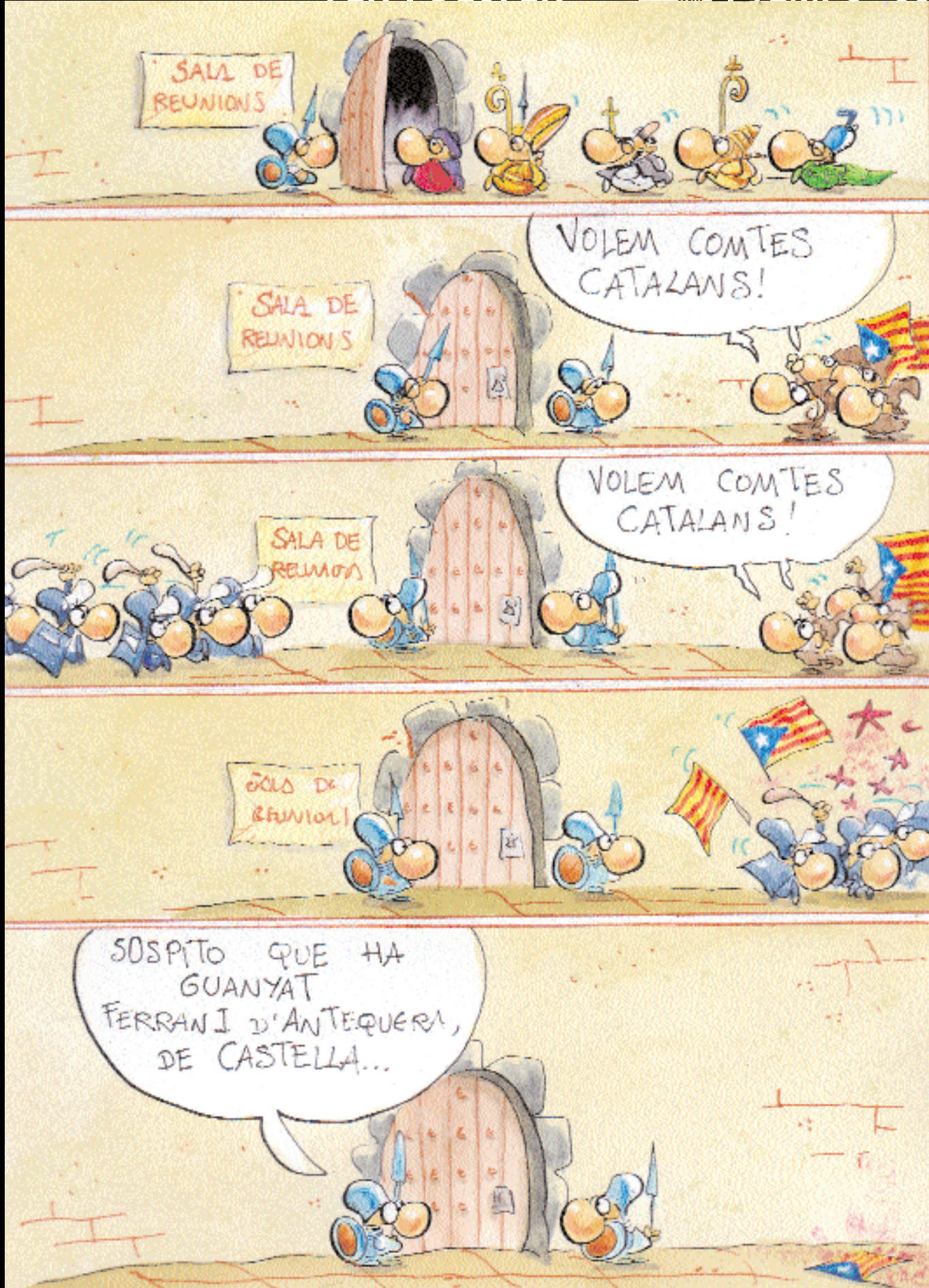
Després del parèntesi per terres italianes, Jaume II reiniciava la conquesta dels castells de Llorca, Alcalà i Mula (gener del 1301), completant, així, la conquesta catalana de terres murcianes.

La pau amb Castella. El regne "català" de Múrcia no arribà a dos lustres. Diversos esdeveniments històrics i maniobres polítiques ho impediren, com ara el fet que Maria de Molina obtinguera la dispensa papal. Aquest fet legitimava el seu maridatge amb Sanç IV, i en conseqüència, Ferran IV era reconegut per Jaume II com a rei legítim de Castella. Alhora, el monarca català declinava el seu suport en favor de la causa successòria d'Alfons de la Cerda. El 20 d'abril del 1304, a Tarassona, Ferran IV i Jaume II —que hi anà acompanyat d'Alfons de la Cerda— signaren una treva per posar fi al litigi entre castellans i catalans. I el 8 d'agost d'aquest mateix any es duia a terme la Pau de Torrellas. S'hi aplegaren el rei Dionís de Portugal, l'infant Joan de Castella, que era l'àrbitre de Ferran IV, i el bisbe de Saragossa, Eiximén de Luna, en representació de Jaume II. L'acord comprometia Jaume II a renunciar al títol del rei de Múrcia. A canvi, incorporava a la corona catalanoaragonesa les terres septentrionals del Segura: Alacant, Elx, Santa Pola, Guardamar, Oriola i totes les viles de la vall del Vinalopó, fins i tot Villena i Cartagena. La resta quedava definitivament en mans de Castella. Tanmateix, la imprecisió terminològica de la "Sentència" féu necessari un ulterior arbitratge complementari, el Tractat d'Elx del 19 de maig del 1305, que fixà els límits fronterers definitius entre els regnes cristians de València i Múrcia. Els catalans, però, cedien Cartagena, malgrat el capteniment favorable dels seus habitants a romandre dins la corona catalanoaragonesa.

El temps aniria capgirant de mica en mica el predomini inicial de la població catalana instal·lada al nou Regne de Múrcia en benefici dels repobladors castellans. Hi ha la constatació, però, que quan sant Vicent Ferrer hi anà a predicar, encara hi havia molta gent que parlava "el bell catalanesc del món", en paraules del cronista Ramon Muntaner.

I encara avui dia, les recialles lèxiques —toponímiques i antroponímiques— hi són presents, malgrat l'enterca negativa d'alguns historiadors infames.

Juli Capilla



El comtat d'Urgell i les seves dinasties

Al llarg de la seva història el comtat d'Urgell va ser regit per tres dinasties. A la fi, però, va caure en mans dels Trastàmara castellans. Armand de Fluvià repassa en el present article els noms que van marcar aquestes terres.

El comtat d'Urgell va ser una divisió territorial i administrativa creada pels reis francs, probablement fonamentant-se en una delimitació anterior, i compresa dins la marca de Tolosa, després de la incorporació de la comarca de l'Alt Urgell a l'imperi carolingi (785-790).

Els primers comtes urgel·litans, Borrell I (~789 – ~820), Asnar I (~820 – 832), Galí I (832-838), Sunifred I (838-848) i Salomó I (~848 – 868/870), ho foren també de Cerdanya, però ambdós comtats se separaren definitivament a la mort del comte Guifre I el Pelós, fill de Sunifred I, i d'aquesta manera el seu fill Sunifred II esdevingué el primer comte privatiu d'Urgell.

Primera dinastia. El comtat d'Urgell fou regit per tres dinasties. La primera sorgí del Casal de Barcelona i, per tant, també fou una dinastia bel·lònida (descendents del comte Bel·lò de Carcassona, genearca i estirp d'aquell Casal), durà de 868/870 a 1231 i tingué dotze titulars: Guifre I el Pelós (868/870 – 897), el seu fill tercer, Sunifred II (897-948), el seu nebot Borrell II (948-993), el seu fill segon, Ermengol I el de Còrdova (993-1011, però associat al pare des del 989) i, sempre de pare a fill, Ermengol II el Peregrí (1011-1038), Ermengol III el de Barbastre (1038-1066), Ermengol IV el de Gerb (1066-1092), Ermengol V el de Moyeruca o de Valladolid (1092-1102), Ermengol VI el de Castella (1102-1154), Ermengol VII el de València o de Requena (1154-1184, però associat al pare des del 1149), Ermengol VIII el de Sant Hilari (1184-1208), i, finalment, Aurembiaix I (1208-1231) i el seu segon marit, l'infant Pere de Portugal (comte Pere I d'Urgell: 1229-1231). Durant el govern d'aquesta darrera comtessa –i després

de la seva mort– hi hagué conflictes per la seva successió. D'una banda, el seu cosí germà, el vescomte Guerau IV de Cabrera, pretengué el comtat i el regí durant alguns anys, com després veurem; de l'altra, també el pretengué el comte-rei Jaume I el Conqueridor i n'exercí l'autoritat en distints moments, entre 1213-1228, 1231-1236 i 1267-1276, així com també ho féu el seu fill, el comte-rei Pere II el Gran, entre 1276 i 1285.

Segona dinastia. La segona dinastia comtal d'Urgell fou la dels Cabrera, iniciada, encara que com a intrús, com ja hem dit, per Guerau I (1209-1211 i 1213-1228), continuada pel seu fill Ponç I (intrús de 1228 a 1231 i legítim de 1231 a 1243) i seguida per Ermengol IX (1243), fill de l'anterior, el seu germà, Àlvar I el Castellà (1243-1268), i el seu fill, Ermengol X (1268-1314).

A la mort del comte Ermengol X, el parent més proper seu era la seva neboda, Constanza de Antillón, muller del noble Gombau d'Entença. És de suposar que els nostres comtes-reis no volgueren deixar passar l'oportunitat de posseir de nou aquest important territori, i això es produí mitjançant el casament, l'any 1314, de la pubilla Teresa d'Entença i d'Antillón amb l'infant Alfons, futur comte-rei Alfons III el Benigne. Així s'inicià la tercera i darrera dinastia de comtes d'Urgell, sorgida, com la primera, del Casal de Barcelona.

Tercera dinastia. Els comtes de la tercera dinastia foren: Alfons el Benigne (1314-1328), ja esmentat, el qual el cedí, en vida, al seu fill segon, l'infant-comte Jaume I (1328-1347), que el passà al seu fill, el comte Pere II (1347-1408), i aquest al seu, Jaume II el Dissortat (1408-1414).



EL TEMPS

Després del Compromís de Casp, esdevingut a aquesta població el 24 de juny de 1412, i d'haver vençut el comte Jaume II, el comte-rei Ferran I, de la dinastia castellana dels Trastàmara, con-

fiscà el comtat i l'incorporà al comtat de Barcelona, o sigui, a la Corona, d'on ja mai més no n'ha sortit.

Armand de Fluvià

Dalt, representació de la llegenda de les quatre barres de la senyera catalana. Un ferit Guifré el Pilós demana a l'emperador que, com a recompensa per l'esforç que ha posat en la batalla, li faci un escut d'armes. Un escut dibuixat amb quatre dits tacats de sang d'en Guifré. A sota, la figura d'Alfons III de Catalunya, IV d'Aragó i II de València. Va ser conegut com "el Benigne".

“A la mort del comte Ermengol X, el parent més proper seu era la seva neboda, Constanza de Antillón, muller del noble Gombau d'Entença. És de suposar que els nostres comtes-reis no volgueren deixar passar l'oportunitat de posseir de nou aquest important territori i això es produí mitjançant el casament, el 1314, de la pubilla Teresa d'Entença i d'Antillón amb l'infant Alfons, futur comte-rei Alfons III el Benigne. D'aquesta manera s'inicià la tercera i darrera dinastia de comtes d'Urgell, sorgida, com la primera, del Casal de Barcelona”

Benet XIII i el Compromís de Casp

Els estudis realitzats demostren la gran importància que va tenir el papa Benet XIII en la sentència llegida per sant Vicent Ferrer a Casp el 28 de juny de 1412. Joan J. Busqueta recorda aquest passatge clau en la història del comtat d'Urgell.

El xativenc Jaume Villanueva, el conegut autor, a començaments del segle XIX, del *Viage literario a las Iglesias de España*, també va ser l'autor, entre altres, d'una obra anomenada *Memorias Cronológicas de los Condes de Urgel*, que restà inèdita fins l'any 1976, i on dedicà unes línies a "examinar les causes per les quals el nostre comte va ser postergat en aquesta elecció a l'infant de Castella", entre les quals: "que no solament els consellers de Barcelona i els paers de Lleida i altres ciutats, i diversos nobles de l'Aragó i València eren contraris al comte, sinó que a sobre, el mateix Pero de Luna, reconegut ací per pontífex legítim amb el nom de Benet XIII, i que residia a Perpinyà, va interposar tota la seva autoritat i poder per aplanar les dificultats que impedièren l'elecció d'En Ferran".

L'afirmació és rotunda i no feia més que recollir i sintetitzar en una frase els diversos textos que, ja en el segle XVI, l'historiador de la Corona d'Aragó Jerónimo Zurita havia escrit demostrant aquesta decisiva intervenció. Per això, va sorprendre a historiadors com Ferran Soldevila, a qui devem una acurada anàlisi, l'any 1955, dels textos de Zurita referents al Compromís de Casp, la poca atenció que alguns investigadors havien dedicat a aquest fet. I el mateix Jaume Vicens Vives, l'any 1956 en el seu treball sobre *Els Trastàmars*, tot i entendre la proclamació de Ferran d'Antequera com *l'única sortida possible* al problema plantejat a la mort del rei Martí l'Humà, i assegurar amb fermesa que la solució de Casp fou "històricament justa en tant que designà el candidat més universalment acceptat per les diverses estructures dels països de la Corona d'Aragó", afegia, això no obstant, que la qüestió del famós Cisma d'Occident, el trencament que afectà l'Església entre

finals del segle XIV i el primer quart del segle XV, i que tingué entre els seus protagonistes el papa Luna, Benet XIII, va ser decisiu per a fer marxar els poderosíssims estaments eclesiàstics de la Corona d'Aragó, incloent-hi el català, pel camí de Ferran de Castella, l'home fort del moment, políticament i econòmicament. I, en aquest marc, se situaria i tindria sentit la decidida acció a favor del castellà del frare dominic valencià sant Vicent Ferrer.

Més recentment, els estudiosos han anat insistint en aquest aspecte. Entre altres, Antoni Borràs o Josep Perarnau, en el marc del debat suscitat l'any 1979 entorn de la celebració d'unes Jornades sobre el Cisma d'Occident a Catalunya, les Illes i el País Valencià. El primer, amb una atenta revisió de l'actuació de Benet XIII, i considerant la forta personalitat del papa com a catalitzadora de tots els factors que convergiren en l'afer del Compromís. El segon, tractant de cercar, també, una resposta a la qüestió complexa de si la fractura de l'Església, el Cisma, amb la lògica incidència en els territoris de la Corona durant els anys de l'interregne creat a la mort de Martí l'Humà (1410-1412), hauria influït en la solució dinàstica fins al punt que hom pogués afirmar que, si no hagués existit el problema del Cisma a Roma, la solució de la crisi successòria hauria estat diferent. Certament, podríem dir que el conjunt de la historiografia de la Corona d'Aragó coincideix avui a mostrar que el procés que clourà en la sentència de Casp del 28 de juny de 1412, llegida per sant Vicent Ferrer, en nom de la comissió designada a tal efecte, no és més que una transposició de l'anomenada "via de justícia o de compromís", promoguda pel mateix Benet XIII per resoldre a favor seu el conflicte que dividia el món cristià.



EL TEMPS

Certament, la major part dels compromissaris que intervingueren a Casp eren homes de confiança del papa Luna, valadors, doncs, de la candidatura de Ferran d'Antequera, l'home que li podia garantir la fidelitat de Castella i la Corona d'Aragó, just quan més ho necessitava, després que, arran del concili celebrat a Pisa, l'any 1409, el papa aragonès havia anat perdent bona part dels seus partidaris. Un concili que, lluny de resoldre el problema de la direcció de l'Església, l'agreuja, a partir d'aquell moment, amb la presència de tres papes, tots ells ben convençuts dels seus drets a la tiara pontifícia.

El papa necessitava ajut, i entre els diferents candidats a ocupar el tron de la Corona d'Aragó, el més ben posicionat, per diferents motius, resultà ser l'infant Trastàmara. Així, tot el procés, "la conxorxa", en paraules de Josep Perarnau, anà dirigit, ja des d'un any abans de la

sentència, a potenciar el candidat castellà, que, a més, comptava amb el suport de les oligarquies urbanes. El triomf del Trastàmara a Casp, entès per molts com la solució més útil, no significaria, però, finalment, la consolidació de Benet XIII. L'alta política europea del moment, els acords arribats en el marc del Concili de Constança, implicà l'abandonament del papa aragonès per part del seu fidel i protegit Ferran I, l'any 1416. Un any després el concili deposava com a contumaç, fautor del Cisma i heretge Benet XIII.

El papa restaria sol, a Peníscola (Baix Maestrat) fins a la seva mort l'any 1422, pronunciant l'anatema cada any contra el rei Ferran i tots els que l'havien traït.

Ell, el papa, "que havia fet el rei".

Joan J. Busqueta Riu
Universitat de Lleida

Mostra pictòrica del Compromís de Casp, l'any 1412. S'hi veu sant Vicent Ferrer pujat al púlpit. A la dreta, en posició preferent, l'escolta el papa Benet XIII.

“Luna, Benet XIII, va ser decisiu per fer marxar els poderosíssims estaments eclesiàstics de la Corona d'Aragó, incloent-hi el català, pel camí de Ferran de Castella, l'home fort del moment, políticament i econòmicament. En aquest marc se situaria i tindria sentit la decidida acció a favor del castellà del frare dominic valencià sant Vicent Ferrer”

“L'urgellisme fou un fenomen de molts llocs del país”

Agustí Rubio Vela és professor d'història, especialista en història del País Valencià dels segles XIV i XV.

Agustí Rubio Vela va nèixer a Adra (Almeria) l'any 1949. És llicenciat en Filosofia i Lletres i professor de geografia i història d'ensenyament secundari. Ha publicat diversos articles i llibres centrats en la València dels segles XIV i XV sobre aspectes com la demografia, les epidèmies de pesta, l'urbanisme, els hospitals, la burocràcia municipal i la relació capital-regne, entre els quals destaca l'*Epistolari de la València medieval*.

Els seus darrers estudis s'han centrat en l'anàlisi del fenomen urgellista a València, tant durant l'interregne com després de la sentència de Casp, fins a la presa de Balaguer.

—Com va influir la lluita de bàndols existent al País Valencià en la qüestió successòria?

—**Durant els darrers anys del regnat de Martí l'Humà existia una forta tensió social a València. La mort del rei Martí no féu sinó convertir aquest clima de tensió en una autèntica guerra civil i, de fet, algunes fonts de l'època així ho consideren. Allò que fins al moment era una qüestió de dos grups rivals es va transformar en una lluita per a triar al nou sobirà. Sem-**

bla que, en un principi, tant el bàndol dels Centelles com el dels Vilaragut donaren suport a Jaume d'Urgell, si bé és cert que els Centelles acabaren aliant-se amb Ferran d'Antequera.

—Per quin motiu es va produir aquest canvi de posició dels Centelles?

—**Una de les raons d'aquest canvi la podem trobar en l'actitud autoritària del governador Bellera, aliat dels Vilaragut i declarat partidari del comte. Les seues contínues persecucions contra tots aquells que no simpatitzaven amb la causa urgellista radicalitzaren les posicions i afavoriren finalment el trastamarisme. Així, s'observa que molta gent d'importància que en un principi no era partidària de Ferran de Castella, sinó del duc de Gandia o de Frederic, el nét il·legítim del rei Martí, acabà confluint amb el bàndol dels Centelles en la seua lluita contra Bellera i Jaume d'Urgell. Un exemple molt significatiu ens el proporciona Joan Mercader, qui inicialment no fou seguidor del Trastàmara i que acabà essent batlle general per nomenament d'aquest, i fins i tot el seu home de confiança en el Regne de València.**

—La lluita de bàndols es va resoldre, finalment, en favor dels Centelles i Ferran de Castella, amb l'enfrontament armat a Morvedre. Quina importància tingué en els esdeveniments posteriors aquesta victòria militar trastamarista?

—**La batalla del Codolar és un fet molt conegut però al qual tal volta no se li ha donat la importància que realment mereix. Aquesta batalla és clau per a comprendre tot allò que vindrà després. Hem de tenir en compte que**

a aquest encontre acudeix la host de la ciutat de València, encapçalada per Bellera i composta per una gran quantitat de menestrals i gent popular, i que són derrotats no sols pels Centelles, sinó també pels castellans que havien acudit en la seua ajuda.

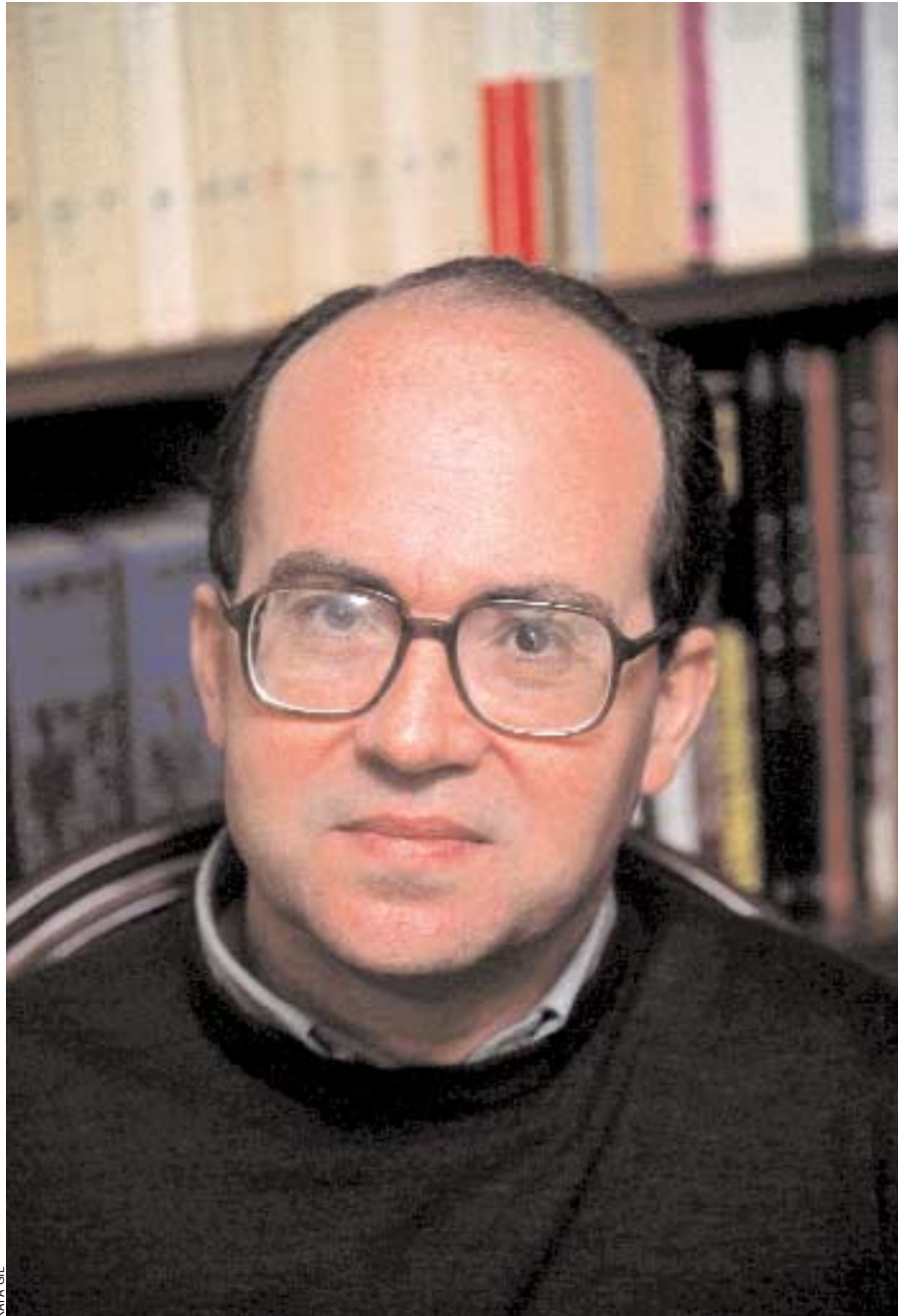
Totes les informacions de l'època coincideixen a dir que la quantitat de morts fou altíssima. Per exemple, la crònica de Pere Maça, coetània als esdeveniments, parla de més de tres mil, mentre que els mateixos jurats de València, en una carta datada l'any següent a l'encontre del Codolar, coincideixen en la xifra de tres mil morts.

Aquesta gran quantitat de baixes, junt amb l'elevat nombre de presoners en mans de castellans, degué augmentar molt l'oposició popular general a València envers Ferran de Castella i els castellans.

—Després de la victòria trastamarista a Morvedre, quin fou el clima viscut a València fins que Ferran de Trastàmara fou triat nou sobirà a Casp?

—La batalla del Codolar deixà la ciutat de València en mans dels Centelles i significà una victòria decisiva per als trastamaristes perquè va donar-los, només quatre mesos abans de la sentència dels compromissaris de Casp, el control de la ciutat i el de la representació parlamentària, fins al moment fragmentada per la lluita de bàndols. A la ciutat s'instaurà un ambient de por i temor més que de repressió, ja que eren molts els presoners que estaven en mans dels castellans, i pels quals es demanava el pagament d'un rescat per tal d'alliberar-los. La vertadera repressió va tenir lloc al Codolar. Pel que respecta al govern municipal, aparentment es va mantenir la legalitat.

El problema sorgí quan s'hagueren de nomenar nous consellers i jurats. El mateix sistema d'elecció feia molt possible que foren els urgellistes els qui finalment sortiren triats, raó per la qual les autoritats trastamaristes hagueren d'intervenir per a evitar-ho. Tot açò mostra l'existència d'un equilibri inestable, d'un ambient de malestar, de tensió i d'oposició a la ciutat.



RAFA GU

“La batalla del Codolar deixà la ciutat de València en mans dels Centelles i significà una victòria decisiva per als trastamaristes perquè va donar-los, només quatre mesos abans de la sentència dels compromissaris de Casp, el control de la ciutat i el de la representació parlamentària, fins al moment fragmentada per la lluita de bàndols”

Mural de ceràmica adossat a la catedral de València que representa sant Vicent Ferrer entre les famílies Centelles i Vilaragut.

“Després de la desfeta del Codolar, hi havia molta gent que encara esperava que Jaume d’Urgell fóra elegit rei a Casp. La sentència favorable al d’Antequera va ser rebuda amb tristesa i rebuig per gran part de la població, no solament a València, sinó també en altres llocs del regne. Si bé és cert que les coses es varen asserenar un poc després de Casp, s’ha de matisar el paper que hi va representar Vicent Ferrer, qui, tot i tornar a València amb una clara intenció propagandística d’afavorir la solució dels compromissaris reunits a Casp, no acabà ni de bon tros amb l’oposició existent a Ferran de Castella”



EL TEMPS

—Què va ocórrer a València quan es produí la sentència a Casp?

—Després de la desfeta del Codolar, hi havia molta gent que encara esperava que Jaume d’Urgell fóra elegit rei a Casp. La sentència favorable al d’Antequera va ser rebuda amb tristesa i rebuig per gran part de la població, no solament a València, sinó també en altres llocs del regne. Si bé és cert que les coses es varen asserenar un poc després de Casp, s’ha de matisar el paper que hi va representar Vicent Ferrer, qui, tot i tornar a València amb una clara intenció propagandística d’afavorir la solució dels compromissaris reunits a Casp, no acabà ni de bon tros amb l’oposició existent a Ferran de Castella, a qui es

continuava veient com *non indigenam regem*. La prova és que durant la insurrecció del comte d’Urgell afloraren de nou tots aquests sentiments urgellistes.

—Com es va viure la insurrecció de Jaume d’Urgell al País Valencià?

—A la capital, una vegada més, podem observar dues posicions clarament diferenciades. D’una banda, la de les autoritats municipals trastamaristes, que prompte envien tropes per a ajudar al rei. D’altra banda, la de la població urgellista, que veu en la insurrecció del comte d’Urgell una nova possibilitat de triomf, creant un fort ambient d’instabilitat. Una clara mostra de l’existència d’aquest ambient la trobem quan el rei Ferran

demanà més tropes a València per a fer front al setge de Balaguer i els jurats de la ciutat li respongueren amb una carta manifestant-li el greu risc d'insurrecció que correria la ciutat si així ho feien, a banda el perill que gran part de les tropes que s'hi haurien d'enviar estarien integrades pels mateixos enemics del rei.

El setge de Balaguer va ser seguit de ben prop per gran part de la població, que esperava rebre notícies dels èxits del comte, i així ho revelen els mateixos jurats de la ciutat quan, mitjançant una carta, demanen a Joan d'Aguilar, home de confiança, que en les seues missives enviades des de Balaguer exagere els èxits del rei Ferran, amb la finalitat de fer-les públiques i contrarestar la propaganda dels contraris, ja que la gent sols creia les informacions aportades pels urgellistes, òbviament favorables a la seua causa.

Pel que respecta a la resta del país, existeixen una multitud de dades, la majoria d'elles disperses, que mostren com l'urgellisme no solament fou un fenomen propi de la ciutat de València, sinó de molts llocs més del país, com Castelló de la Plana, Alzira, Vila-real, Borriana i algunes localitats del Maestrat. Fins i tot tenim notícies de gents del Maestrat i de Castelló que anaren a lluitar a Balaguer al costat del comte d'Urgell. A més, no podem oblidar que al regne també hi hagué una insurrecció armada, concretament a Bunyol. Es tracta de notícies que parlen d'un urgellisme popular, a les quals no s'ha donat la suficient importància. Cal tenir molt en compte que quasi totes es refereixen al Regne de València i que es coneixen poques dades d'aquest tipus en altres llocs de la Corona d'Aragó.

—Què podem dir de la insurrecció de Bunyol?

—La insurrecció de Bunyol és un fet tan poc conegut com revelador de la importància de l'urgellisme al país. Una de les senyories de la casa d'Urgell era, precisament, la baronia de Bunyol. Seguint ordres secretes de Jaume d'Urgell i dels seus oficials, allí es va preparar una insurrecció contra l'autoritat reial. Els jurats de Valèn-



EL TEMPS

cia ho sospitaven i enviaren espies per recaptar informació sobre la possible rebel·lió, però no pogueren evitar-la, i homes fidels al comte es varen fer forts al castell de Bunyol. Si bé el setge fou curt, i les tropes de la ciutat de València rendiren prompte el castell, és un fet que explica la implicació de gents i llocs del regne en els preparatius de la revolta.

—Amb la caiguda de Balaguer, moriren les aspiracions urgellistes...

—Després de Balaguer, a poc a poc varen esvaïr-se els sentiments urgellistes, a pesar que quedà el record durant prou temps. Alguns anys després de la caiguda definitiva de Jaume d'Urgell encara circulaven alguns pamflets contraris a Ferran I, si bé ja amb un caràcter merament anecdòtic.

Tot i que és cert que la insurrecció del comte d'Urgell no tingué conseqüències importants, pel mateix fet que no va triomfar, això no vol dir de cap manera que no fóra un esdeveniment important i significatiu, ni encara menys un acte de bogeria, com han dit alguns autors. Jaume d'Urgell tenia molts seguidors, tant al País Valencià com en els altres estats de la Corona d'Aragó, i ell ho sabia.

José Antonio Alabau
Universitat de València

Frontispici, gravat al boix, obra d'Antoni Ollé i Pinell, que evoca la figura de Jaume d'Urgell.

“Amb la caiguda de Balaguer, a poc a poc varen esvaïr-se els sentiments urgellistes, a pesar que quedà el record durant prou temps.

Alguns anys després de la caiguda definitiva de Jaume d'Urgell encara circulaven pamflets contraris a Ferran I, si bé ja amb un caràcter merament anecdòtic”